

Департамент культури, туризму, національностей та релігій
Запорізької обласної державної адміністрації
Комунальний заклад "Запорізька обласна бібліотека для дітей "Юний читач"
Запорізької обласної ради

Розпущу крилаті думи на всю Україну

До 200-річчя від дня народження
українського письменника, фольклориста, етнографа
та перекладача Пантелеймона Куліша
Інформаційно-методичний матеріал

Запоріжжя

2019

Розпущу крилаті думи на всю Україну: До 200-річчя від дня народження українського письменника, фольклориста, етнографа та перекладача Пантелеймона Куліша / Інформаційно-методичний матеріал / укладачі Ю. В. Браун, І. О. Крівенцова; Запорізька обласна бібліотека для дітей "Юний читач". – Запоріжжя, 2019. - 12 с.

Інформаційно-методичний матеріал містить інформацію про життєвий та творчий шлях відомого українського письменника, фольклориста, етнографа та перекладача Пантелеймона Олександровича Куліша, рекомендації щодо популяризації його творів, бібліографію. Присвячений 200-річчю від дня народження письменника.

Розрахований на бібліотечних фахівців та широке коло читачів.

Укладачі

Браун Ю. В.

Крівенцова І. О.

Шахневич Н. О.

Редагування
та комп'ютерна верстка

Веселова Л. Г.

Відповідальний за випуск

Данилова Л. В.

Віщуванням новим
Серце моє б'ється, –
Через край із серця
Рідне слово ллється!

П. Куліш

Цього року в Україні відзначається 200-літній ювілей однієї з найкolorитніших постатей в українській літературі, письменника, історика, фольклориста, етнографа, перекладача, критика, громадського діяча – Пантелеймона Олександровича Куліша.

Він увійшов в історію поряд із Тарасом Шевченком і Миколою Костомаровим як діяч "Наддніпрянської Трійці", яка заклала підвалини розвитку модерної української культури. Він – творець правопису "кулішівка", що ліг в основу сучасного українського правопису. А ще Пантелеймон Олександрович здійснив перший повний переклад Біблії українською мовою (працю завершили Іван Пулюй та Іван Нечуй-Левицький), переклав 13 п'єс Шекспіра, твори Байрона, Шиллера тощо. Але, мабуть, найвідомішим його твором є перший в українській літературі історичний роман "Чорна рада", який надійно увійшов в освітню програму як обов'язковий для прочитання.

В основі праць Куліша – бажання дійти своїм словом і думкою до найширших народних мас. Саме цим зумовлена його робота над перекладом Біблії українською мовою. І саме з цією метою він брався за видання дешевої книжкової серії "Сільська бібліотека". Саме тому він послідовно і твердо здійснював активну діяльність на формування в суспільній свідомості переконання про життєву необхідність розвитку національної літератури, української мови, без нормального функціонування якої на всіх рівнях, поступ нації неможливий. Життєва позиція Пантелеймона Куліша, його громадянська неоднозначність часто відзначалися драматичною суперечливістю, що інколи призводило до неоднозначного їх розуміння і сприйняття суспільним загалом.

Справді, важко назвати П. Куліша людиною компромісів, але непохитність його стосувалася основного – збереження самобутності українського народу, його духовних надбань, традицій, культури. Пристрасна натура письменника мовби металася в постійному пошуку пристановища для тих високих устремлінь, що живили його і як людину, і як громадського діяча. Навіть особисте життя "гарячого Панька" позначене відчутними слідами – рубцями набування того досвіду.

Діяльність його найбільше зосередилась на літературі і на вдосконаленні свого життя, яке він переважно вбачав в роботі. Всяке захоплення, яке не має певної корисної мети, вважалось ним не вартим уваги. Життя своє він проводив, займаючись літературою й живописом. А ще вважав, що робити добро треба невідкладно і там, де випадає нагода.

Пантелеймон Куліш – велична і цікава постать української літератури і культури, тому бібліотекареві буде не зайве ближче познайомити своїх читачів з найвідомішими творами автора, цікавими фактами з його життя, його життєвим кредо та

громадянською позицією, чому, сподіваємось, сприятимуть подані нижче методичні поради та сценарії заходів.

Літературний мемуар-портрет

"Вище часу. Грані особистості і творчого шляху Пантелеймона Куліша"

*Розповідь супроводжується відеопрезентацією. Ведучі постійно звертають увагу гостей на заздалегідь підготовлену **виставку-персоналію "Талант, що прагнув до зірок"**, присвячену творчості П. Куліша, демонструючи літературу, що є в бібліотеці.*

Перший ведучий: Хутір під містечком Воронежем – мальовничий куточок Глухівщини (тепер – Сумська область). Тут здавна проживав козацько-старшинський рід Кулішів. Після приєднання України до Росії родина одержала дворянське звання, яке було пізніше втрачене з не з'ясованих досі причин. Як і всі господарі середньої заможності, за тогочасними звичаями Куліші працювали коло землі нарівні зі своїми наймитами, годувалися за одним столом. Їхній побут мало чим відрізнявся від селянського, всі члени родини говорили українською мовою.

Другий ведучий: На цьому хуторі 8 серпня 1819 року народився хлопчик Пантелеймон. Саме тут минало його дитинство. З перших років життя він постійно чув пісні, які звучали в хаті, у дворі, в полі. Дуже співучою була його мати Катерина. В автобіографії Панько Олелькович (як він сам себе називав) згадував: "Пісня була для неї не забавою – вона думала піснями. Сидячи за роботою, ніколи не вмовкала, тільки, було, зітхне, задумається і знов співає". Співала пісні меншому братикові й сестра Леся, а вечорами й у свята розповідала казки, легенди, байки. Коли хлопчик підріс, навчила його грамоті. Та незабаром на самотній хуторі прийшло велике горе. Спочатку померла мати, а невдовзі – й сестра. Батько вдруге так і не одружився.

Третій ведучий: На сусідньому з батьковим хуторі жила небагата поміщиця Уляна Мужилівська, що мала славу аристократки й ідеалістки. Вона вподобала допитливого хлопчика, давала йому читати книжки, прищеплювала високі ідеали добра й справедливості. Коли Панько закінчив повітове училище, батько мав намір віддати його писарчуком у повітовий суд. Проте Уляна Терентіївна Мужилівська наполягла, щоб здібного підлітка віддати до Новгород-Сіверської гімназії.

Перший ведучий: Тут Панькові відкрився новий світ, зовсім відмінний від хутірського: інший побут, порядки, стосунки між людьми. Хлопець добре вчився, багато читав. Це були твори П. Гулака-Артемівського, Г. Квітки-Основ'яненка, збірка "Украинские народные песни", укладена М. Максимовичем. Серед російських авторів найбільше захоплення викликав О. Пушкін, який став його найулюбленішим поетом на все життя.

Другий ведучий: Тоді ж юнак написав і перший свій твір – оповідання "Циган", яке було надруковане лише 1841 року в альманасі "Ластівка", який видавав Є. Гребінка. Директор гімназії І. Тимковський, людина освічена й гуманна, побачив у

свого учня літературні здібності і усіяко заохочував його до письменницької праці. Проте, гімназії Куліш не закінчив. Підготувавшись самостійно, зробив спробу вступити до Київського університету, але не був прийнятий, бо не мав дворянського звання.

Третій ведучий: Деякий час Пантелеймон Куліш працював учителем у заможних родинах, а потім став вільним слухачем університету. Тут він зблизився з ректором М. Максимовичем, який зацікавився талановитим юнаком. За сприяння ректора в літературно-історичному альманасі "Кіевлянинъ" були надруковані перші твори Куліша російською мовою: два нариси на побутову тему під загальною назвою "Малороссийские рассказы" та повість "Огненный змей".

Перший ведучий: Не вдалося Кулішеві закінчити й університет. Пішовши з нього, Пантелеймон Олександрович працює вчителем російської словесності в гімназіях різних міст – Луцька, Рівного, Києва. У канікулярний час багато мандрує Україною, збирає фольклорні твори, описує звичаї та обряди. Молодого письменника захоплює пануючий тоді в літературі романтизм, якому був притаманний інтерес до історії свого народу, його усної творчості, укладу життя. У 1843 році Куліш знайомиться з М. Костомаровим, а рік потому – з В. Білозерським і Т. Шевченком.

Другий ведучий: Разом із ними він бере участь у заснуванні Кирило-Мефодіївського товариства. І хоч у роботі братства він брав участь епізодично – коли приїздив до Києва, але постійно вів активне листування з його членами. Живучи в столиці, Куліш багато часу приділяв науковій роботі, захоплювався історичним минулим України та інших держав, наполегливо вивчав іноземні мови. В один із своїх приїздів на батьківщину він одружився з сестрою Білозерського Олександрою, яка пізніше стала письменницею, взявши собі псевдонім – Ганна Барвінок. Старшим боярином на весіллі молодят був Т. Шевченко, веселий, дотепний, співучий друг Панька Олельковича.

Третій ведучий: Навесні 1847 року Академія наук послала Куліша за кордон для підготовки до роботи на кафедрі слов'янських літератур. Разом із молодого дружиною та її братом Василем він вирушив у наукове відрядження. Але у Варшаві його та Білозерського було заарештовано у зв'язку з розгромом Кирило-Мефодіївського товариства.

Перший ведучий: Участь Куліша в цій організації царські сатрапи з третього відділу довести не змогли, але зробили висновок, що він не тільки був у дружніх стосунках з братчиками, а й "сам плекав надзвичайні думки про вигадану важність України, вмістивши навіть у надрукованих ним творах багато двозначних місць, які могли вселити в малоросіян гадки про право їх на окреме існування від імперії", – так було написано в обвинувальному акті.

Другий ведучий: На засланні Пантелеймон Олександрович пробув три роки й три місяці. Працював дрібним чиновником у канцелярії губернатора, а згодом – у газеті "Тульские губернские новости". Багато уваги приділяв самоосвіті: вивчав

філософські трактати Руссо та Спінози, читав твори світової класики (Скотта, Діккенса, Байрона, Мольєра, античних авторів), опановував європейські мови.

Третій ведучий: Повернувшись із заслання, Куліш спробував надрукувати свій роман "Петр Иванович...", але цензор у рецензії зробив висновок, що автор "прямо излагает мысли, приближающиеся к коммунизму и социализму...". Роман у світ не вийшов. Згодом Пантелеймон Олександрович переїхав до Петербурга, працював у Міністерстві державного майна. Оскільки заборона друкуватися знятою не була, повісті російською мовою він вміщував переважно в некрасовському "Современнике" під псевдонімом "Миколай М.". В цей же час видав також двотомник "Записки о жизни Николая Васильевича Гоголя" – перший ґрунтовний життєпис великого письменника. Захопившись руссоїстською ідеєю близького до природи життя і вченням Спінози, Куліш вирішив залишити гомінке місто. Він мав два хутори – батьківський і жінчин (Мотронівку), купив і третій – Баєвщину (на Лубенщині) і почав господарювати на землі. До Петербурга наїздив зрідка.

Перший ведучий: 1858 року Пантелеймон Олександрович з дружиною поїхав за кордон, побував у Німеччині, Бельгії, Швейцарії, Італії, де вивчав культуру і побут різних народів. Перебуваючи за кордоном, митець тужив за рідним краєм. Це, очевидно, стало однією з причин того, що він знову почав писати вірші, які 1862 року вийшли збіркою "Досвітки". В той же час його друкарня, працюючи зі значним навантаженням, приносила самі лише збитки. Крім того, при виданні кожної книжки її власники натрапляли на жорстокий опір цензури.

Другий ведучий: Уряд вважав Куліша та Белозерського неблагонадійними, а українську літературу – сепаратистською. П. Куліш в цей час вів відділ критики в журналі "Основа". Усі матеріали (статті, рецензії, розвідки, повідомлення тощо) різних авторів редагував і готував до друку сам. Публікував і власні наукові праці, зокрема дослідження творчості К. Зіновієва, І. Котляревського, П. Гулака-Артемовського, Т. Шевченка й інших письменників. Реформу 1861 року він сприйняв з радістю, бо сподівався, що новий цар, Олександр II, послабить урядові утиски. Але стало ще гірше: в 1863 році царат завдав нового удару по українській культурі – видав валуєвський циркуляр. Друкарня Куліша та Білозерського була закрита, багато підготовленого матеріалу не побачило світ.

Третій ведучий: Пригнічений цими подіями, П. Куліш із сім'єю виїхав до Варшави, де одержав посаду директора відомства духовних справ та члена комісії для перекладу польських законів, які діяли в Речі Посполитій до загарбання Росією східної її частини (разом з Варшавою). Остання посада мала русифікаторський характер, що викликало велике невдоволення Кулішем в колах польської та української інтелігенції. У Варшаві невтомний трудівник вивчав історичні архіви, писав наукові праці та художні твори. Часто наїжджав у Галичину, зокрема у Львів, близько зійшовся з тамтешніми прогресивними діячами, особливо з І. Франком, брав участь у культурному житті краю.

Перший ведучий: П. Куліш дав значні кошти на заснування передового журналу "Правда", друкував у ньому власні дослідження та художні твори, брав участь у роботі редакції. І. Франко називав його "духовним керманичем "Правди", "головним двигачем українофільського руху в Галичині в 60-х і майже до половини 70-х років".

Другий ведучий: Останні десять років П. Куліш проживав то на своїх хуторах, то за кордоном. У цей час він переклав особливо багато творів Гете, Гейне, Байрона та інших класиків світової літератури. Ці переклади разом із зробленими раніше ввійшли до збірки "Позичена кобза". За мелодійність вірша, різноманітність римо-ритмічних форм, багатство мови І. Франко назвав цю збірку гідною кращих перекладів, зроблених у європейських країнах.

Третій ведучий: Живучи переважно в Мотронівці, Куліш уклав збірку власних публіцистичних статей та художніх творів під назвою "Хуторская философия и удаленная от света поэзия". У ній він доводив, що український народ не має права на самобутній культурний розвиток, пропагував патріархальний хутірський побут, протиставляючи його міській цивілізації. Книжка була заборонена й вилучена з продажу. Коли в Мотронівці скоїлася пожежа, згоріло багато рукописів П. Куліша, зокрема переклади з Біблії. Частину поезій йому пощастило відновити по пам'яті, з них він уклав збірку "Хуторські недогарки", яка вийшла у Харкові вже після смерті автора. Помер Пантелеймон Олександрович 14 лютого 1897 року на хуторі Мотронівка, там і похований.

Перший ведучий: Майже все життя П. Куліш терпів переслідування й утиски від царського уряду. Суперечливим було ставлення до письменника і його сучасників. Вони то захоплювалися його багатогранною діяльністю щодо культурного розвитку рідного краю, то засуджували за непослідовність політичних переконань. Тяжкі переживання, викликані, на його думку, несправедливим ставленням, поет виразив у рядках поезії "На чужій чужині": "Не забудеш мене, поки віку твого, моя нене Вкраїно, Поки мова твоя голосна у піснях, як срібло чисте, дзвонить..."

Другий ведучий: Багата тематикою і різноманітна жанрами епічна творчість П. Куліша, писана українською і російською мовами. У ній відображене історичне минуле й сучасне авторові життя України, звияжна боротьба з турками, татарами та польською шляхтою, селянський і панський побут; виведено галерею народно-національних типів. Писав Пантелеймон Олександрович й історичні романи і повісті, родинно- і соціально-побутові оповідання, художні нариси. Майже всі ці твори належать до романтичного напрямку в українській літературі.

Третій ведучий: Серед творів російською мовою найбільшою популярністю користувались його історичні романи "Михайло Чарнышенко..." та "Алексей Однорог", три автобіографічні повісті, об'єднані однією назвою – "Воспоминания детства Николая М.", у яких розповідається про життя на батьківському хуторі, навчання в гімназії, учителів та однокласників, описуються перші враження малого хлопчика про близьких йому людей, зокрема Мужилівську. Не менш популярними

були і сатиричні оповідання і нариси П. Куліша: "Пан Мурло", "Семейные беседы", "Майор", "Украинские незабудки" та інші), спрямовані на викриття дикого поміщицького побуту.

Перший ведучий: Епічна спадщина П. Куліша українською мовою складається з історичного роману "Чорна рада" й оповідань різних піджанрів: бурлескно-жартівливих ("Циган", "Сіра кобила", "Очаківська біда"), сентиментальних ("Дівоче серце"), романтичних ("Орися"), родинно-побутових ("Гордовита пара", "Товкач" та ін.).

Другий ведучий: В поезії П. Куліш вважав себе спадкоємцем Т. Шевченка, продовжувачем його справи як творця української лірики. Після смерті Кобзаря він наважився видати свої вірші окремими збірками. У різні роки вийшли ще дві збірки поезій П. Куліша: "Хуторні недогарки" (оригінальні твори) і "Позичена кобза" (переклади поетичних здобутків світової літератури, а також уривків з Біблії). Опановуючи досягнення світової літератури в галузі віршової техніки, П. Куліш збагатив українське письменство новими римо-ритмічними формами. Він увів деякі нові для нашої літератури види строф, зокрема восьмивірш (октаву) та десятивірш (дециму), утвердив дактилічні, амфібрахічні, анапестичні розміри, які до того наші поети майже не використовували. І. Франко високо оцінив ці нововведення П. Куліша.

Третій ведучий: Писав П. Куліш і драматичні твори. Більшість його п'єс мають історичну тематику. Перша з них – "Колії. Українська драма з останнього польського панування на Вкраїні", написана в прозі, інші – мають віршовану форму, зокрема, "Хуторянка, або Співана хвала молоді перед весільними гостями". Різдвяна містерія "Іродова морока" була написана у жанрі вертепної драми. Є у Куліша і низка прозових та віршованих одноактівок на історичну та побутову теми. Найвизначнішим твором є трилогія "Байда, князь Вишневецький", "Петро Сагайдачний", "Цар Наливай". У цих п'єсах зображено різні періоди української історії, виведені діячі минулого, про що свідчать уже самі назви. Драматичні твори П. Куліша мало сценічні, тому не були поставлені в театрах. Це, власне, "п'єси для читання", а не для театралізованої дії.

Перший ведучий: Тісна дружба поєднувала Пантелеймона Куліша з Тарасом Шевченком. Позналились вони 1843 року під час першого приїзду Шевченка в Україну. І відразу ж між ними встановились дружні стосунки, які тривали до самої смерті великого Кобзаря. Незважаючи на те, що це були зовсім різні люди – за своїми соціальними поглядами та ідеалами, особливостями таланту, складом характеру, темпераментом – дружба між ними встановилась міцна і щира. Сам Куліш визнавав, що вони належали до різних прошарків українського народу. Пізніше в спогадах про Шевченка він писав: "Можна сказати, що це зійшовся низовий курінник, січовик із городовим козаком-кармазинником".

Другий ведучий: У 40-і роки обох письменників зближували спільна участь у Кирило-Мефодіївському братстві, прагнення до активної боротьби проти кріпацтва, бажання працювати для піднесення освітнього рівня українського народу, намагання

пробудити його політичну й національну самосвідомість. Однак шляхи досягнення цих цілей вони намічали різні.

Третій ведучий: До творчості Т. Шевченка П. Куліш виявляв велику увагу, високо цінував її значення для розвитку українського словесного мистецтва, намагався якомога повніше донести його твори до читача. Він публікував їх у всіх своїх виданнях – в журналі "Основа", альманасі "Хата", збірках "Записки о Южной Руси", а у 1860 році видав у своїй друкарні "Кобзар". Готуючи рукописи Тараса Григоровича до друку, П. Куліш часто висловлював різні зауваження, давав поради. Т. Шевченко прислухався до них, часом робив деякі виправлення, але ніколи не поступався своїми переконаннями, не пом'якшував революційної загостреності своїх творів. Спільним для обох було і те, що вони палко любили рідний край, уболівали за його долю, всі сили й талант – кожен по-своєму – присвятили праці, спрямованій на духовний розвиток українського народу. І. Франко, безперечно, мав рацію, коли, заглибившись у творчість Пантелеймона Олександровича Куліша, сказав: "Куліш – першорядна зірка в нашому письменстві". І прикро, що ця "зірка" в добу комуністичного режиму була наглухо закрыта чорними хмарами наклепів і брехні. Але тепер вона засяяла новим блиском у незалежній Україні.

Вечір-дослідження

"Нехай за нас наше діло говорить... Пантелеймон Куліш: міфи і реальність"

Дійові особи: Ведучий-бібліотекар, Письменник, Перший дослідник, Другий дослідник, Перший читець, Другий читець (читають уривки з творів П. Куліша).

Ведучий: Пантелеймон Куліш досі залишається чи не найбільшою загадкою української культури та й української нації загалом. Один з її не просто ключових творців, а основоположників протягом цілого століття був не лише підданий обструкції, а буквально викреслений з історії. Здається, чогось схожого годі знайти у жодної іншої нації світу. І це йдеться про постать, непересічну роль якої засвідчив навіть такий вимогливий авторитет, як Микола Хвильовий, зауваживши свого часу: "Що ж до науки, до політики й культури в широкому розумінні слова, то тут більшого за Куліша я не бачу. Здається, тільки він один маячить світлою плямою з темного минулого. Тільки його можна вважати за справжнього європейця, за ту людину, яка наблизилась до західного типу інтелігента". І так вважав не лише Хвильовий. "Перворядною зіркою в нашому письменстві", "одним з корифеїв нашої літератури" називав його Іван Франко, "піонером культури на Україні" – Микола Зеров. Куліш "б'є в точку всесвітньої, людської культури, котра підніме наш народ" – відмічав Михайло Драгоманов. Зрештою, сам Тарас Шевченко нерідко звертався до нього не інакше, як "милий друже мій великий...". Тим не менше, як сучасники, так і нащадки то в несамовитому захваті вивищували його на найпочесніші п'єдестали, то не в менш несамовитій люті скидали його з цих п'єдесталів і піддавали гонінням чи забуттю. Одіозне радянське літературознавство старанно й методично клеїло йому ярлик

"запеклого слов'янофіла й українського буржуазного націоналіста", цілковито не переймаючись тим, що одна частина цього вислову, м'яко кажучи, заперечує іншу. Тож будемо вважати наш вечір лише маленькою спробою доторкнутись до особистості цього генія. Не претендуючи на істину, давайте спробуємо розібратись у постаті самого Куліша та його внеску в культуру нашого народу.

Перший дослідник: Складна це була особистість... І як багато мав псевдонімів, так багато, здавалося, й облич. Змінювався часом кардинально як людина. Боровся, шукав, чинив якісь непередбачувані вчинки, писав твори високого і темного духу, не раз дратував громадянство екстравагантностями. Зрештою, відрікся суспільного життя, усамітнився на хуторі, власними руками обробляв землю, перекладав Шекспіра та Біблію, пережив жахливу пожежу, в якій загинула багаторічна праця його і зібрана бібліотека, і, нарешті, в самотині помер, забутий і зневажений. Так, справді, в радянські часи інтерпретація П. Куліша і як письменника, і як вченого, мислителя, громадського діяча була піддана значним, а то й абсурдним деформаціям, коли його вульгаризували й принижували, показуючи як постать хай і визначну, однак передусім "складну і суперечливу", вкладаючи в останнє тільки негативну характеристичність.

Другий дослідник: Вибачте, колего, але ж ви не можете не погодитись з тим, що Куліш був, на відміну від Шевченка, як справедливо відмічали ще радянські дослідники, прибічником консервативного, ба, навіть, реакційного табору, ідеологом буржуазного лібералізму та націоналізму, проповідником народницького хуторянства. Спадщина Пантелеймона Куліша ідейно шкідлива. Він був антиподом, якщо не сказати ворогом великого Кобзаря. Пам'ятаєте, як назвав він Шевченкову поезію: "распущенною и полупьяною музою"? Деякі ідеї і думки Куліша і для сучасної незалежної України видаються явно несимпатичними і, навіть, неприйнятними, особливо ті, що стосуються його ставлення до проблеми політичної незалежності України, "двоєдності руського народу", майже рабської патетики, прихильності та покори стосовно великоруської імперської держави і сприйняття царату як уособлення політичної єдності народу, возвеличення Петра I і Катерини II. А українське козацтво він подає переважно як руйнівний елемент.

Перший дослідник: Ні, колего, за усім цим криється безпросвітний, зрештою, навіть, безнадійний примітивізм суспільної думки. Так, справді, і шлях, і доля, і творчість Куліша були неоднозначними, бо надто складним був його характер. Але підганяти Пантелеймона Олександровича під зарані сконструйовані схеми неможливо, як неможливо взагалі українську душу, український характер змалювати однією лише білою або чорною фарбою. Дуже важливий штрих: Т. Шевченко і П. Куліш принципово різнилися не так в ідеології, класовій орієнтації, ідеалах, як у психіці, освіті та вихованні. Вони були побратимами і суперниками, але ніколи – ворогами.

А тепер по суті питання. В кожному окремому випадку, якщо ставити за мету докопатись до істини, можна знайти причини і пояснення для всіх Кулішевих ідей і думок. Кожен з його постулатів: чи то погляди на роль козацтва, "двоєдності нації",

чи покликання і роль інтелігенції в пробудженні нації – все те було лише проєкцією реалій тогочасної дійсності. Так, Кулішеві й досі дорікають, що він негативно поставився до народних рухів. Але за що письменник їх критикував? У козацьких та гайдамацьких повстаннях він бачив не лише боротьбу за національне та соціальне визволення, а й "розбій лютий", "путь хижацтва скверний", анархію, руйнацію культурних здобутків. Цього "культурник" і гуманіст Куліш не міг їм вибачити.

Письменник: "Шляхом козацини і гайдамачини нікуди йти. Усі шляхи перегороджені початками культури". Пантелеймон Куліш, з листа до Івана Пулюя, 1875 рік.

Перший читець: Ні, миле братє, ні! Се не дорога вам:

Се балка та грузька, в котрій пани тонули,
Що, затемнивши світ авгурством мужикам,
Самі їх з темряви і досі не зорнули.
Гей, не звіряйтеся письменним ницакам!
Вони вже раз дурних у невилазну пхнули.
Чим хоч єхидство зви, як хоч ножа святи –
Кривавим манівцем до щастя не дойти.

Перший дослідник: Неможливо не помітити головного: тема всього життя П. Куліша – пошук основної лінії поділу всього у світі на те, що за Україну і проти неї. У наполегливому служінні українській національній ідеї – незаперечна константа діяльності Куліша, у ній його одноцільність і послідовність. Україна і її народ – ось те, заради чого вся його каторжна праця.

Другий дослідник: Та про що ви говорите, який народ? Хіба ж він його любив? Пам'ятаєте?: "Народе без пуття, без честі, без поваги,

Без правди у завітах предків диких...

Ти, що постав з безумної одваги

Гірких п'яниць та розбишак великих?"

Перший дослідник: Мушу вам заперечити. Тільки той, хто по-справжньому любить свою країну і свій народ, має право так сказати. Хіба ж не з гіркотою і відчаєм написав Куліш ці рядки? Потрібна була нелюдська сила волі і мужність, щоб звинуватити народ, до якого належиш ти сам, у неспроможності цивілізуватися. Жоден з українських класиків не говорив своїм землякам таких жорстоких і невтішних істин, як Куліш у трактаті "Хуторская философия": "Ми залишалися татарськими недобитками навіть і тоді, коли татари, в свою чергу, були нами побиті і придушені". Але за тим було велике бажання розбудити у нації її найкращі якості, підштовхнути до усвідомлення своєї національної сили та національної гідності. Причина, з якої народ в Україні "переводиться нінащо", як вважав письменник, в його історії: "чого не перебув він, які недолюдки з нього не знущались. А в його більше людяності осталося, ніж у москаля і ляха. Коли не ймете віри серцю, то пойміть віри самим ляхам і москалям,

котрі оддають йому зверхність над своїм плем'ям щодо натури доброї, щодо духовного розуму". Тільки справжній український патріот міг так написати.

Другий дослідник: Теж мені український патріот, котрий у своїх віршах наголошує на високоцивілізаційній ролі Петра I та Катерини II, мріє про "слияние в одно государство южного русского племени с северным"!

Перший дослідник: Та ні, не штовхав Куліш Україну в самодержавну, деспотичну, хижацьку Росії. Навпаки – його найзаповітнішою мрією було вирвати її звідти!

Другий читець: Обманщице, кого ти не лестила,
Кому м'яких не слала ти перин?
Ще мало ти людей занапастила,
Що вірили обіцянкам твоїм?
Обняти світ залізними руками
Силкуєшся, щоб людському уму
Спорудити з продажними попами
Вселенську безвиходну тюрму.

Перший дослідник: На жаль, ці "залізні обійми" ми відчуваємо і досі. Зауважу: і найвидатніші політики припускалися помилкових суджень та рішень. П. Куліш не був політиком від природи, він не вмів лукавити і грати ролі. І в заблудженнях був чесним і довірливим. Окрім того, в силу тих чи інших обставин просто не завжди міг висловлюватися відкрито, і сам про це говорив так: "...Я ховаю мій радикалізм під абажуром".

Перший читець: Кобзарю! Не дивись ні на хвалу темноти,
Ні на письменницьку огуду за пісні,
І ласки не шукай ні в дуків, ні в голоти:
Дзвони собі, співай в святій самотині.

Ведучий: На відміну від багатьох інших українофілів Куліш – не лише полум'яний патріот України, борець за збереження і розвиток самобутності українського народу, а й "західник", що наполегливо пропагував і втілював у власних творах ідею засвоєння світових культурних надбань.

Другий дослідник: Та який же він "західник", якщо назад, до хутора тягнув Україну?

Перший дослідник: І тут ви теж не зовсім праві. Той Кулішів "хутір" є просто метафорою, символом життя у злагоді з природою та мораллю, "хутір" з європейською освіченістю, у якому вільно, неутиснено відчувається український національний дух, дістаючи собі підживлення як з власних ресурсів, так і з європейських, уникнувши при цьому розтління антицивілізацією та антиморальністю міст.

Другий дослідник: Я вже не кажу про його непривабливі риси характеру: непоступливий, непосидючий, неспокійний, несправедливий (приміром, у деяких оцінках козаччини та Шевченка), нетактовний, незручний у спілкуванні, і т. д., і т. д., а

ще погордливо аристократичний, самовпевнений, впертий, вибуховий, гарячий, бурхливий, розхристаний...

Перший дослідник: Така вже була пристрасна вдача в "гарячого Панька Олельковича" (він полюбляв себе так іменувати): якщо вже доходив якогось висновку, то обстоював його з усім неймовірним патетичним запалом, на який лише був здатний, але минав час, мінялися обставини й еволюціонували погляди, Куліш доходив докорінно протилежного висновку і так само безапеляційно та самовіддано пропагував уже його. Відтак, як завважає професор Гарварду, відомий літературознавець Григорій Грабович, маємо не одного, а як мінімум трьох Кулішів, кожен з яких – напрочуд цілісна особистість, яка водночас старанно заперечує себе попередню. Тому так складно досягнути масштаб Кулішевої особистості і його вражаючої творчості. Це неможливо зробити без видання усієї літературної, мовознавчої, фольклорної та етнографічної, історичної, публіцистичної, філософської, епістолярної спадщини письменника, яка, за оцінкою О. Дорошкевича, може скласти не менш як п'ятдесят великих томів.

Письменник: "Нехай за нас наше діло говорить, а не наші орації..., нехай нашим ворогам буде тяжко від нашої розумної праці!". Пантелеймон Куліш.

Ведучий: Мені здається, Куліш був своїм серед чужих і чужим серед своїх. Доля його – типова доля романтика, людини, яка прагне до еволюції, до змін, до того, щоб власним досвідом спробувати протилежне, суперечливе, не залишатися застиглим, нерухомим чи мертвим духом. Як маятник розхитувався він від одного до іншого: від романтизму до позитивізму, від православ'я – до ідеї природної релігії, від релігійного світогляду – до культу миротворчої науки, від козакофільства до козакофобства, яке, за його власним зізнанням, "аж до туркофільства довело", від західництва – до ярої критики західної культури.

Перший дослідник: Всі Кулішеві метання, всі особливості його натури – в тому, "що він був водночас пронизаний струмами історичного терпіння й історичного нетерпіння, у тому, що він буквально попелів у намаганні пробудити, сформував, здвигнути українську націю... Для мене ж це – уособлена у його власній життєвій долі історична доля самої України, яка на своєму шляхові теж ось так шукала, металась, змінювала орієнтації (згадаймо драматизм пошуку союзників і Хмельницьким, і Виговським, і Петром Дорошенком, й Іваном Мазепою)... Хіба не варто зробити з цього висновок, що береги, до яких приставав Куліш, його випроби та апробації – то береги, випроби та апробації самої України на її історичному шляхові?". Так писав про нього А. Погрібний.

Ведучий: Не тільки справа науки, а й нас, читачів, дослідити безмежно цікавий шлях буття і творчості "гарячого Панька", відшукати відповідь на питання: що становить сутність феномена Куліша? Що є причиною його суперечливих вчинків, почуттів і думок? А головне – яка справжня вартість його поезії, перекладів, літературно-критичних, наукових праць, оповідань і романів? – тим більше, що немало

закидів на адресу П. Куліша були реальними, а його життя було своєрідним романом. Правда, завдання це аж надто складне. Частково відповідь на питання може дати його життя як шлях формування світогляду, ідеалів, характеру, сфери почуттів, роздумів, діяння, мети та шляхів її досягнення. Навіть канва цього життя без аналітичних інтерпретацій достатньо промовиста.

Перший дослідник: Народився Пантелеймон Олександрович 7 серпня (26 липня за старим стилем) 1819 р. у містечку Вороніж колишнього Глухівського повіту Чернігівської губернії (тепер – Сумська область) в родині заможного селянина, вихідця з давнього козацько-старшинського роду. Виростав серед старосвітського хутірного побуту, у пошані до народних звичаїв та обрядів. Любов до народного мистецтва, української пісні увійшли в серце, душу Куліша з раннього дитинства завдяки матері, котра, хоч і не була освіченою, за висловом самого Куліша, "думала піснями". Навчався у повітовому училищі, Новгород-Сіверській гімназії, з кінця 30-х років став слухачем лекцій у Київському університеті і в цей же час дебютував з міфологічно-етнографічними оповіданнями. З 1841 року почав викладати російську словесність та історію у Луцьку, Києві та Рівному, багато мандрував Україною, працював на різних посадах. Заявивши про себе як письменник, захоплюється романтичним рухом, а опублікувавши перші розділи роману "Чорна рада" в журналі "Современник", здобуває визнання громадськості, отримує від тодішнього редактора часопису, ректора Петербурзького університету П. Плетньова, високу оцінку свого письменницького і філологічного таланту і запрошення на викладацьку роботу.

Ведучий: Геній без диплому... Куліш не мав не лише вищої освіти (був вільним слухачем, тому що не зміг надати документів про дворянство), а й середньої – закінчив лише п'ять класів гімназії, залишивши її чи то за браком грошей, чи то за відсутністю сили волі боротися з нудьгою, яку навіювали загальнообов'язкові предмети... У 1843-1844 роках Куліш познайомився з В. Білозерським, Т. Шевченком, М. Костомаровим. Молоді патріоти згуртувалися навколо ідеї "видвигнути рідну націю з духовного занепаду". Проте на момент створення Кирило-Мефодіївського братства Куліш уже працював у Петербурзі. Дивовижно і непросто перепліталися долі Пантелеймона Куліша і Тараса Шевченка, цих двох великих українців: дворянина і кріпака, козака – січовика і козака – заможного хуторянина, як двох крил однієї нації, цих, за висловом Є.Маланюка, "Мікеланджело і Леонардо да Вінчі українського Ренесансу". Сама Доля так розпорядилася, щоб на обривистих дорогах XIX століття майже одночасно то наближалися, сходилися, то віддалялися два Велетні України, два могутні мислителі, два невтомні подвижники, один з яких відкривав глибини серця нації, а інший – її інтелекту, історичного досвіду. Ім'я одного оповите світовою славою, до якої він дійшов своїм генієм, долаючи кайдани кріпацтва і національного гніту, ім'я другого – ганебно забуте, а вся творчість вилучена зі спадщини національної культури як ворожа, антиідейна. Кожен по-своєму, але однаково гаряче і безкорисливо, вони любили свій народ, були духовними побратимами. Нам є чому повчитися у них:

благородству дружби, вмінню піднятися над тим, що роз'єднує, і вмінню триматися за те, що возвеличує. Врешті-решт, Шевченко вибачив Кулішеві «напівп'яну музу», адже то було, мабуть, своєрідним, у характерному "кулішівському" стилі, бунтом проти впливу Кобзаря на нього.

Перший дослідник: У 1847 році П. Куліш одружився з молодшою сестрою В. Білозерського Олександром. Боярином на весіллі був Т. Шевченко. Після весілля молодята вирушають до Праги, куди Куліша як молодого перспективного вченого Академія наук направила у наукове відрядження. Проте за кордоном сталось непередбачуване: у Варшаві його заарештовують за буцімто зв'язки з Кирило-Мефодіївським товариством, хоча участі в ньому Куліш не брав, лише листувався з членами товариства. Але за висновком царських жандармів він мав "надзвичайні думки про вигадану важливість України, ...думки, які могли вселяти в малоросів ідеї про право їх на окреме існування від Імперії". Після тривалих допитів письменника відправляють на заслання до Тули під нагляд поліції із заборобою писати і займатися педагогічною діяльністю. Пробувши там три роки і три місяці, він активно займався самоосвітою, вивчив шість (!) іноземних мов, причому більшість з них – самотужки. Повернули його із заслання завдяки клопотанню друзів, дружини та її родичів, а також у зв'язку з 25-річчям царювання Миколи I. Все ще позбавлений права друкуватись, Куліш змушений був публікувати свої твори анонімно або під псевдонімом.

Ведучий: Всі ці удари долі, тяжкі роки поневірянь, злидні, поліцейський нагляд гнітючим тягарем лягли на плечі молодого подружжя. Через нервові напруження у Олександри Михайлівни стався зрив вагітності, після якого вона вже не змогла стати матір'ю. Пантелеймон Олександрович незгоди й випробування тамував у роботі. Опорою, підтримкою і захисницею стає для письменника у цей період його дружина. Але час від часу якогось первісного замісу ностальгія охоплювала пристрасну душу Куліша. І він пробує шукати вихід у нових романтичних захопленнях. Відомий його епістолярний роман з О. Милорадовичівною, освіченою панночкою з Калюжинець на Чернігівщині, спалах шалених почуттів до звабливої "московки" Марії Маркович (відомої під псевдонімом Марко Вовчок – саме Куліш його і придумав), який так захопив, засліпив письменника, що став причиною глибоких душевних страждань. "Я в цілому світі не знаходжу спокою..." – писав він. Згодом це захоплення минуло, але присмак самотності, невдоволення чимось вищим лишався. Окремо стоїть його захоплення Параскевою Глібовою, першою дружиною великого байкаря Леоніда Глібова. Ці й подальші спроби знайти вихід з тупикового душевного стану не дають письменникові ані найменшого заспокоєння.

Другий дослідник: От-от, колего, давайте поговоримо про його стосунки з жінками! Портрет Пантелеймона Куліша в особистісному плані, у плані ставлення до жінок настільки ж мало привабливий, як портрет будь-якого чоловіка тієї доби – егоїстичний мачо, зосереджений лише на власних потребах і бажаннях, у пошуках ідеальної жінки, яка має поєднувати у собі непокєднуване: яскравість і самотність із

покорою, талановитість не меншу, ніж у її обранця, з готовністю пожертвувати власною творчістю заради перспективи створення ідеальних умов для праці коханому, здатність забезпечити стабільність подружнього життя і при цьому уникнути рутини. У жодному з численних описів такої жінки не згадано, що сам Куліш готовий запропонувати в обмін на цей ідеал – окрім зосередженості на собі та своїй праці, якою, звісно, не здатен прогодувати родину, а також бажання уникнути побутових турбот. Не кажучи вже про те, як саме виглядали всі численні романи 50-60 рр. стосовно його дружини, талановитої і жертвовної Ганни Барвінок, готової пожертвувати власною творчістю заради комфорту чоловіка, та ще й досить хворої на той момент.

Письменник: "Женщины за мной волочатся, как за Дон-Жуаном. Это составляет и счастье, и несчастье моей жизни. Счастье потому, что я приятно занят и забываю свое поганое прошедшее, а несчастье потому, что романы мои грозят мне новыми бедствиями. Но судьба хранит меня до сих пор чудесным образом. До сих пор я не сделал ни одного шага, в котором мог бы раскаиваться. Мысль моя стоит на страже чувства, и потому я не погружаюсь в преисподнюю любви". Пантелеймон Куліш.

Другий читець: Ще любо дивляться на мене карі очі

І біла рученька в моїй руці тремтить,
І від речей моїх серед німої ночі
Дівоче серденько і мліє, і болить.
Дівчино – горлице! Шкода твого кохання,
Шкода ночей без сну, зітхання-сумування,
Живу я розумом, а серце тихо спить.

Перший дослідник: Я б сказав, колего, Кулішеві романи протікали переважно в епістолярній формі, були більше платонічними, ніж чуттєвими. Ці мандри в пошуках "одухотвореної інтимної єдності" принесли письменникові гіркі розчарування, завдали тяжкого болю його вірній, люблячій дружині, яка попри все залишалася його вірним другом. Жодне з любовних захоплень "гарячого Панька" не стало постійним, тож основним усе-таки залишалося подружнє життя з Олександрою Михайлівною, пригаслі почуття до якої на ту пору затаїлися десь у душевних глибинах. Врешті-решт своєю Беатріче він назвав лише її, Ганну Барвінок. Це їй присвятив він найкращі ліричні твори новаторської збірки "Дзвін", вершини поетичної творчості Куліша, любовна лірика якої стала окрасою української поезії. Досвід нелегких літ підводить Куліша до думки, що терпіння, віру, надію, любов, сподівання і чекання його вірної дружини не замінити у цьому житті нічим.

Перший читець: Дивлюсь на срібний волос твій, Кохана,

І думаю: "Се промовна літопись, –
Про мене, нещасливого тирана,
Незабутна, нагадувальна пропись".

Ведучий: Яку ж потрібно було мати Ганні Барвінок жіночу мудрість, мужність і талант до самозречення, всепрощення, щоб після стількох нелегких років з Кулішем на

схили свого життя написати: "Він мав у собі стільки магнетизму, що навіки підкорив мене собі... Ми прожили п'ятдесят років, і бажала б, щоб увесь світ був наповнений такою тихою чарівливою ніжною симпатією. Поетична його душа регулювала іноді лад моєї дисгармонійної. Бачачи таку довершеність перед собою, в образі людини, – це мені імпонувало, і я дивилась на це явище з подивом і вдячністю творцеві й побожно шанувала його... подібні люди, як він, дуже рідкісні – віками родяться..."

Другий читець: "Куліш шукав ідеальної жінки, але претендентки на неї в ході спілкування з ним насторожували його тим, що до ідеалу не дотягували (крім, як йому здавалося, Марка Вовчка), не розуміли його так, як він хотів, не обіцяли певности у цивільному шлюбі. Шукавши спочатку в уподобаних дівчатах і жінках одуховленості на протигагу буденності дружини, погрузлої у побуті, він потім хотів відчувати впевненість у них. Бажав підкріплення поривів до ідеального надійністю – і ні в кому не знаходив цього".

Ведучий: Так писав про Кулішеві захоплення жінками літературознавець, історик української літератури Євген Нахлік. І ще той же Є. Нахлік говорив:

Перший читець: "Куліш не міг піти за жодним своїм тодішнім захопленням (крім хіба що талановитої Марковички), бо понад усе ще замолоду визначив для себе громадянське покликання. Він міг наважитися поєднати власну долю тільки з або рівнею собі, як-от та ж авторка "Народних оповідань", або ж із такою піднесеною жінкою, яка б не лише чарувала його окриленою душею, а й у якій він був би певен, що вона забезпечила б йому надійне сімейне майбутнє, подружню стабільність і можливість займатися улюбленою письменницькою справою. Марко Вовчок зрезигнувала його освідчення, а жодна інша з його симпатій другої половини 50-х – початку 60-х років не заповідалася на роль надійної, самовідданої та покірної дружини".

Перший дослідник: У квітні 1856 р. після коронації Олександра II настала певна лібералізація суспільного життя. П. Кулішеві нарешті повертають право друкуватися. Розпочинається особливо успішний і плідний у творчому плані період у його культурницькій діяльності. Протягом 1856-1857 рр. виходить двотомне видання "Записки о Южной Руси", вперше написане придуманим автором оригінальним правописом – "кулішівкою", який заклав основи сучасного українського правопису; з'являються друком збірки фольклорно-історичних та етнографічних нарисів та перший в Україні історичний роман "Чорна рада", який І. Франко називає "найліпшою історичною повістю в нашій літературі", а ще видається український буквар і читанка – "Грамотка".

У Петербурзі Куліш відкриває власну друкарню, в якій публікується майже все тодішнє письменство; видає дешеві книжечки серії "Сільська бібліотека", періодичні видання, зокрема альманах "Хата", перший загальноукраїнський журнал "Основа", на сторінках якого публікує багато власних творів різних жанрів. У творах письменника цієї доби вже позначилася зміна поглядів. Ще помітнішою вона стала після реформи

1861 року. Поглибилися й ідейні розходження з Шевченком, аж до неприйняття його творчості. У 60-ті роки Куліша направляють до Польщі провідником політики російського царизму як "директора духовних справ". З кінця 60-х він жив у Львові, Відні, активно підтримував зв'язки з громадсько-культурними діячами Галичини. Був головним "двигачем", за висловом І. Франка, українофільського руху на її території.

Ведучий: Особливо помітну зміну поглядів П. Куліша засвідчило тритомне дослідження "История воссоединения Руси", яке шокувало українську громадськість. У цей період письменник відчайдушно намагався протистояти несприятливій для розвитку української культури ситуації, то сподіваючись на благородну роль освіченого самодержавства, то орієнтуючись на співробітництво з польською інтелігенцією Галичини. Проте горезвісний Емський указ 1876 року, який фактично заборонив використання українського слова, відчутно похитнув "москвофільські" ілюзії Пантелеймона Олександровича, надії його на культуротворчу місію російського абсолютизму в Україні. Тож у 1877 році Куліш назавжди полишає державну службу і переїжджає до Мотронівки, яку на честь дружини перейменовує на Ганнину Пустинь.

Перший дослідник: Тут, на хуторі, пройшли найплідніші літа його творчості. Саме тут Куліш знаходить ту обітовану землю, про яку мріяв і яку шукав по всій Україні та за її межами, зізнавшись, що ці останні роки були для нього найщасливішими в творчому і подружньому житті. Куліш багато пише (збірки оригінальних, новаторських поезій "Дзвін" та "Хуторна поезія"), перекладає (його творчу увагу привернули поетичні перлини Пушкіна, Байрона, Гете, Шиллера, Гейне, Міцкевича, драматургія Шекспіра). Словом, працює, фактично, до останнього дня. Активна літературна і наукова діяльність Куліша була перервана раптовою хворобою і смертю 14 лютого 1897 р. За декілька тижнів до смерті Пантелеймон Олександрович ще встиг відсвяткувати золоте весілля зі своєю вірною Сашунею.

Ведучий: Відомий письменник та літературознавець Микола Зеров писав:

Другий читець: Давно в труні Тарас і Костомара,

Грабовський чемний, лагідний Плетньов, –

Сивіє розум і холоне кров;

Літа минулі, мов біда примара.

Та він працює. Феніксом з пожеги

Мотронівка народжується знов;

Завзяттям віє від його промов

І в очах відблиск молодого жару.

Він боре тупість і муругу ліню;

В Європі хоче ставити курінь,

Над творами культурників п'яніє.

І днів старечих тягота – легка,

І навіть в смертних муках агонії

В повітрі пише ще його рука.

Ведучий: Увесь життєвий шлях Пантелеймона Куліша – то подвижницька діяльність в ім'я духовного поступу українського народу, невтомний пошук правди-істини, розбудова національної культури на терені красного письменства і літературної критики, фольклористики і етнографії, історії та історіософії, публіцистики і педагогіки, мовознавства і релігії, журналістики та видавничої справи. У більшості з цих напрямків він був новатором. А ще він був поліглотом і просто ерудитом, мав феноменальну пам'ять (вкрадений рукопис віршованого перекладу Біблії українською мовою відтворив по пам'яті), також мав хист доброго живописця, вмів зробити скрипку, змайструвати меблі... Взагалі, чи було щось таке, чого "гарячий Куліш" не вмів? Можна тільки захоплюватись людиною, яка, не маючи навіть закінченої освіти, володіла такими енциклопедичними знаннями, мала такі універсальні інтереси і форми діяльності, так плідно (зауважимо, досконально вивчивши предмет) і наполегливо працювала у таких різних напрямках і всюди досягала успіху.

Письменник: "А що... якщо правда Господня рука простерта наді мною? Що, якщо мої великі муки сердечні, мої помисли, нікому не висповідані, оберне дух Господній на велике, не гинуче для потомства діло?". Пантелеймон Куліш.

Перший дослідник: Лише Кулішів незвичайний талант, природні нахили до демократизму та аристократизму духу, нервовість натури зумовлювали його болючі зриви, найгостріше протиставлення в його власному світі та в його душі: між серцем та інтелектом, між принциповими переконаннями та емоційними рефлексіями, і не лише в другорядному (ставленні до окремих людей і подій), а й у найсуттєвішому, в т.ч. і до національних святинь, а також своїх особистих ідеалів.

Ведучий: Геніальний Іван Франко писав:

Перший читець: "Куліш усе життя шукав шляхів, палаючи пристрастю сказати якесь велике слово. У даний момент твердо переконаний у правоті своєї думки, він усе ж незабаром відкидав її, щоб знову з такою ж самовпевненістю захищати яку-небудь іншу. Ці питання складали трагедію його життя, але вносили фермент у літературне життя України".

Ведучий: Тільки в тому, що для досягнення мети (а особливо якщо ця мета – українська ідея) потрібна подвижницька, каторжна праця, праця, яка приносить і радість, насолоду, захоплення земляків і розчарування, праведне обурення друзів, колег, читачів, праця, яка й підносить дух і знесилює надії – лише в цьому у пристрастного Панька сумнівів не було. Праця, праця, тяжка і невтомна праця – таке було життєве кредо Куліша, одного із найбільших велетів української роботи.

Другий читець: Я не поет і не історик, ні!

Я піонер з сокирою важкою:

Терен колючий в рідній стороні

Вирубую трудящою рукою.

Перший дослідник: Його "трудяща рука" дала Україні дуже багато: не було українського історичного роману – П.Куліш його написав, немає драматичних поем –

з-під його пера виходить ціла низка, бракує перекладів світових класиків – він їх перекладає, не налагоджена видавнича справа – організовує роботу першої в ХІХ ст. української друкарні, немає українського правопису – творить його, потрібна гаряча публіцистика – Куліш плідно і завзято працює в публіцистиці, немає українського журналу – разом з іншими ентузіастами організовує його, потрібні монографії з історії України – також пише їх. І т.д., і т.д. ... До останніх днів з-під пера письменника лягало на папір образне слово. Шість десятиліть літературного подвижництва не вичерпали творчих задумів. М. Могилянський, познайомившись із творчими щоденниками пізнього Куліша 1890-1893рр. – "Чорними рукописями", був вражений ясністю і шляхетністю його мислення. Він писав, що й на восьмому десятилітті літ у Куліша було ще багато енергії, любові до свого діла, працездатності і напруженості духовного життя, що "разом з ясним і блискучим розумом нерідко виявляв він і блиск таланту свіжого і дужого".

Ведучий: Ось чому ми, незважаючи ні на які "проте" і "але", так шануємо його... Шануємо, як писав український письменник, критик, мислитель-публіцист Євген Маланюк:

Перший читець: "...несамовитого Панька Олельковича (як він любив себе називати), ...того, який народу нашому подарував будь-що-будь Біблію й Шекспіра, хоч про це ми так рідко згадуємо, що залишив нам перший національно-історичний роман, що залишив нам мову, вже не ту, що "конала", як здавалося Метлинському чи Боровиковському, і не ту, що була діалектом для "домашнього", мовляв, вжитку, як на це приставав сучасник і співтовариш Костомаров, лише мову вироблену і для публіциста, і для науки, і для белетристики, що дав нам початки історіософічної і зразки політичної поезії, що, врешті, створив нам нашу сучасну абетку".

Другий читець: Так, ми на те у наш убогий мир прийшли,
Щоб мову з мів людських, скалічену, забвенну,
З народних уст узять і в перло возвести,
Нехай живе й цвіте вона про всю Вселенну
І розів'є колись ту силу сокровенну,
Що на той світ заніс від нас Бояне, ти!
Потомки древнього слов'янського народу,
За слова стоїмо і розуму свободу.

Перший дослідник: Усе, над чим працював Пантелеймон Олександрович, сьогодні на часі. Саме Куліш першим став вживати в літературі й науці наймення "Україна" і послідовно відстоював волю свого народу, щоб земляки відчували себе українським народом, а не малоросійською народністю. Його твори будили самосвідомість, показували, що українці – це нація, зі своєю мовою, звичками, історичним минулим.

Куліш розчищав хащі неучтва, громадської пасивності та національної байдужості, закликав зберегти національну самобутність, обрати свій власний цивілізаційний шлях розвитку, порятувати "святе наслідде – слово! Воно-бо – скарбівня нашого духу".

Перший читець: О слово рідне! Ти стоїш на чаті

Предковікових пам'яток святині,
В ясній, блискучій, херувимській шаті,
Як меч огнений, в нашій Україні.

Ведучий: У спадщині Куліша є дуже багато роздумів щодо майбутнього державного устрою України. Він мав глибоку інтуїцію, передбачав майбутнє України як самодостатньої сили, самодостатнього народу, вважав, що в далекому майбутньому українці можуть розвинути культурно аж настільки, що не лише усвідомлять свою окремішність, а й спроможуться на власну державність.

Перший дослідник: Вчений-українознавець Леонід Токар писав: "Любов П. Куліша до свого народу, до України не була сліпою і всепрощаючою. Він любив їх любов'ю істинного патріота і з широко відкритими очима, які бачили не тільки те, чим можна було пишатися, а й те, що заважало нормальному розвитку. І в цьому випадку любов його постає рішучою і безкомпромісною".

Ведучий: А Євген Нахлік висловлювався про Куліша так: "Можна сперечатися з приводу тих чи інших поглядів Панька Куліша, сприймати чи не сприймати його неординарні історіософські ідеї, а проте не можна не визнати, що все своє свідоме життя він жертвовно поклав на вівтар рідного поневоленого народу задля його культурного випростання і зростання. Адже ж мав можливість зробити непогану кар'єру чиновника або вченого, здобути визнання імператорської Академії наук чи авторитетних російських університетів. Проте знехтував цим, не забезпечивши собі на старість навіть пенсії. Натомість зберіг своє творче і людське "я", вірність самому собі, незалежність мислення".

Другий читець: Всевишній! Я Тобі молюся,

Молекул космосу Твого...
Де ти, хто ти, - даремно б'юся,
Ні, не збагну вівек сього!

Молюсь, не дай мені з розпуки

Зректися розуму мого:

Нехай не гасне світ науки

В проміннях сяєва Твого.

Нехай мій дух, в земній юдолі,
Не знижується до звірят;
З Твоєї пресвятої волі
Нехай вівіки буде свят!

Ведучий: Сучасним "поборникам нації", які не мислять "боротьби за краще життя народу" без наповнення власних кишень, без задоволення своїх власних інтересів та амбіцій, цього не зрозуміти.

Перший дослідник: "Яка ж ще й нині пролягає відстань між потребою національного пуття, честі та поваги й тією частиною українського люду, яка ще й сьогодні – це гірка правда – не пов'язує власної долі з потребою зміцнення української державності! Кулішів батіг... ще довго буде нам потрібний, так саме, як, до речі, корисний він і для виховання немалої кількості тих, кого величаємо національною елітою. Ми – нація, що має "сліпих і нетямних вождів", "усього півтора чоловіка нації, і ті живуть у незгоді", "...ми один одного пожерли на Україні", – як хотілося б, щоб ми частіше прикладали ці Кулішеві характеристики не до його сучасників, а таки самі до себе" – писав літературознавець та письменник Анатолій Погрібний.

Ведучий: Заклик одного з героїв "Чорної ради" полковника і священника Шрама: "Шануйтеся, щоб вас не поневолили!" звернений і до нас, нащадків Куліша. Проекція роману на сучасність очевидна. Історія не раз вчила нас об'єднуватися, але ми завжди виявлялися поганими учнями (така вже вдача українська!) і досі мало чого навчилися. Євген Маланюк писав:

Перший читець: "На долю видатної особистості припадає майже обов'язково більш або менш напружена боротьба з сучасниками і суспільством. Ця неунікнена "пря" триває часто і по смерті. Та проходять десятиліття, народжуються нові покоління, слабне гострота почувань, блідне пам'ять. Забувається Шевченкова згадка про "капусту головату". Рідше згадуємо про "паралітиків з блискучими очима" Лесі Українки. Пробачаємо Франкові в свій час таке голосне, та ще й до чужих сказане, "не кохам Русі"... Одного лишень не можемо забути. Одному йому лишень не пробачаємо. Не можемо пробачити. З цілого його великого творчого доробку, з тієї бібліотеки книжок завше пам'ятаємо тільки той один рядок: "Народе без пуття, без честі, без поваги..." – рядок, що болить, як незагоєна рана, що горить і пече, як образливо-болючий поличник, що ножем крає наше серце. Тоді, як і тепер. Донині".

Перший дослідник: Ми звикли до категоричних суджень, а головне – до однозначних присудів, нам миліша одноплочинність, а суперечливість нас лякає і обурює. Так, Пантелеймон Куліш – суперечлива постать в історії української літератури, але його помилки аж ніяк не повинні домінувати в наших уявленнях над його достоїнствами.

Другий дослідник: І нехай найбільше пам'ятаємо саме той образливий для щирого українця рядок про народ без пуття, честі і поваги. Але не даремно той же Євген Маланюк писав: "Думаємо, що це є саме добрий знак. Думається, що в цьому явищі, на тлі нашої майже безнадійної долі, коріниться наша надія: значить, сумління наше не приспане, чуйність наша чатує, серце наше – живе... І хіба не живі й досі, хіба не пульсують живою кров'ю пророчої думки його давні-давні слова, що їх у свій час так мало знали, а ще менше розуміли: "Прославлять і благословлятимуть майбутні

покоління лише тих, що дбають за це, аби землю нашу посіли в спадщину ті, що пролили за неї свою кров. Про інших буде стільки пам'яті, що за будівників залізничних шляхів і таких інших речей... Ми ж безпосередні пани і володарі цієї землі. На ній відіб'ється наше моральне обличчя, і буде вона відома народам рисами цього обличчя, яких ніхто стерти не зможе!"

Другий читець: Воскреснеш, нене, встанеш з домовини,
Тебе я словом правди привітаю,
І розіллється слава України
По всій вселенній од краю до краю.

Ведучий: На завершення нашої зустрічі давайте пригадаємо слова вірної подруги Пантелеймона Куліша, його дружини Ганни Барвінок:

Перший читець: І буде дух його із віку в вік сіяти,
Серця цілющою водою покропляти
І рани гоїти, і сльози обтирати.

Літературний челендж "Особистість, письменник, мислитель"

При проведенні заходу бажано використовувати мультимедійне обладнання. Потрібно також заздалегідь підготувати сигнальні картки з написами "так" і "ні" та оформити в залі виставку-віншування "Над усіма письменниками гетьман", присвячену творчості П. Куліша. Для оцінювання результатів конкурсів обирається журі.

На екрані – рядки з вірша П. Куліша "Піонер": Я не поет і не історик – ні!

Я – піонер з сокирою важкою.
Терен колючий в рідній стороні
Вирубую трудящою рукою.
Не раз кроплю свою роботу й кров'ю,
Да весело так поратись мені.

Ведуча: Вітаю вас, шановні друзі! Сьогодні ми спробуємо разом відкрити для себе Пантелеймона Куліша по-новому – як етнографа, історика, літератора, поета. Адже, насамперед, для більшості він відомий лише як автор першого історичного роману українською мовою "Чорна рада". Так, Пантелеймон Олександрович був справжнім патріотом, людиною небайдужою до долі України, її історії, майбутнього і вартий того, щоб про нього знали більше. Тож покажемо, друзі, свої знання і не забудемо про знаменну дату для України – 200-річчя від дня народження цієї величної особистості. Для нашої подальшої роботи маємо поділитись на дві команди. А наше шановне журі готове оцінювати результати вашої роботи.

А почнемо ми з літературної вікторини-знайомства. Я буду задавати питання по черзі кожній із команд. Потрібно відповідати без роздумувань, якщо команда зволікає, право відповіді переходить до іншої.

Літературна вікторина-знайомство "На гостини до Куліша"

1. Скільки збірок видав П.Куліш? (5);
2. Назвіть жанр твору П. Куліша "Оріся"? (Оповідання);
3. Діяльність якого товариства підтримував П. Куліш? (Кирило-Мефодіївського);
4. Хто був боярином на весіллі П. Куліша? (Т. Шевченко);
5. Як називався новий правопис, запроваджений П. Кулішем? ("Кулішівка");
6. Що було відкрито П. Кулішем у 1857 році? (Друкарню);
7. Назвіть найвідоміший роман П. Куліша. ("Чорна Рада");
8. Визначте жанр твору "Чорна Рада". (Соціально-історичний роман);
9. До якого міста П. Куліша було вислано на заслання? (до Тули);
10. Назвіть перший літературний твір П. Куліша. (Оповідка "Циган");
11. Згадайте літературні псевдоніми письменника? (Панько Казюка, Павло Ратай та інші);
12. Як називався перший буквар українською мовою, виданий П. Кулішем? ("Граматка").

Ведуча: А зараз я хочу звернути вашу увагу на рядки з вірша П. Куліша "Піонер", які ми взяли за епіграф нашого заходу, бо вони яскраво підкреслюють надзвичайну працьовитість і талант Пантелеймона Олександровича, давайте разом проаналізуємо його. (Читачі висловлюють свої думки з приводу вірша).

Ведуча: Перейдемо з вами до наступного етапу нашого змагання. Кожна з команд має сигнальні картки з написами "так" і "ні", за допомогою яких ви будете давати свої відповіді на мої запитання. Тож почнемо.

Літературні сходинок "Відомий і незнаний Пантелеймон Куліш"

1. "Могучий майстер української мови й творець українського правопису", – так говорив про Куліша Т. Г. Шевченко. (ні);
2. Фольклор був для Пантелеймона Олександровича поштовхом до слова, книжки, самоосвіти. (так);
3. Новгород-Сіверська гімназія – перший навчальний заклад, який закінчив П. Куліш. (ні);
4. П. Куліш вивчив напам'ять майже всі балади Євгена Гребінки. (ні);
5. Справжнім відкриттям для чутливого до краси національно свідомого гімназиста Пантелеймона Куліша виявився збірник "Українські народні казки", укладений М. Максимовичем. (так);
6. У 1841 році П. Куліш закінчив юридичний факультет Київського університету. (ні);
7. Пантелеймон Олександрович вперше познайомився з М. Костомаровим, Т. Шевченком, перебуваючи на засланні у Тулі. (ні);
8. "Кулішівка" – збірка поетичних творів митця. (ні);

9. П. Куліш вважав, що політична боротьба шкідлива для справи національного відродження. *(так)*;
10. Поема "Маруся Богуславка" – перша поетична спроба письменника. *(ні)*;
11. П. Куліш був засновником першого українського громадсько-політичного і літературного журналу "Основа". *(ні)*;
12. Літературний псевдонім дружини письменника – Ганна Барвінок. *(так)*.

Літературна імпреза "Я – герой роману"

Ведуча: Друзі! Пропоную вам випробувати себе у ролі акторів. Вам треба буде розповісти про персонажів роману П. Куліша "Чорна Рада" від першої особи.

Учасники від з кожної команди по черзі витягують картки з написаними на них іменами персонажів роману та складають усну розповідь, яка розпочинається словами: "Я – Яким Сомко...", "Я – Іван Брюховецький...", "Я – Черевань...", "Я – Полковник Шрам...", "Я – Кирило Тур..." і т. д. ... Журі оцінює відповіді.

Літературний етюд "Впізнай героя твору"

Ведуча: А тепер пропоную вам побути трохи детективами і назвати героїв роману П. Куліша "Чорна Рада", керуючись їх описовими характеристиками.

Учасники від з кожної команди по черзі витягують картки з описом персонажа, а команда суперника повинна назвати його ім'я.

1. "Орел, не козак" *(Петро Шрам)*;
2. "Добрий козак, по батькові пішов. Одвага велика" *(Яким Сомко)*;
3. "... високий і вродливий, зверху кирея підбита сободем" *(Яким Сомко)*;
4. "... здоровенний, широкоплечий козарлюга" *(Кирило Тур)*;
5. "... високий, огрядний, кругловидий, русявий" *(Яким Сомко)*;
6. "Щирий і незлобливий був лицар, да вже ж як допечуть йому, то стережись" *(Яким Сомко)*;
7. "... у короткій старій свитині, у полотняних штанях, чоботи ... попротоптувані" *(Іван Брюховецький)*;
8. "Жвавий козарлюга, да ще й отаман" *(Кирило Тур)*.

Літературна візитка "Моя анкета"

Ведуча: А зараз пропоную кожній команді заповнити анкету від імені сьогоденішнього нашого ювіляра. За кожну правильну відповідь команда отримує один бал.

1. Прізвище, ім'я, по батькові. *(Пантелеймон Олександрович Куліш)* ____
2. Ім'я Вашої сестрички. *(Леся)*
3. Ваш улюблений час доби. *(Вечір)*
4. Ім'я Вашої мами. *(Катерина)*
5. Що пам'ятаєте про неї? *(Дуже любила пісні)*
6. Який клопіт з'явився у Лесі? *(Вчити грамоти брата)*

7. Ваше найбільше захоплення? (*Читання книжок*)
8. Найбільше горе у Вашій сім'ї? (*Померли Леся і мама*)
9. Що давали Вам відвідини Уляни Терентіївни Мужиловської? (*Вона давала читати книжки російських письменників*)
10. Ваша освіта. (*Закінчив Новгород-Сіверське повітове училище, 5 класів Новгород-Сіверської гімназії, був слухачем лекцій Київського університету*)
11. З творами яких українських письменників ви познайомились в гімназії? (*П. Гулака-Артемівського, Г. Квітки-Основ'яненка*)
12. Що Вас найбільше вразило у роки навчання? (*Що є книжки, написані рідною мовою*)
13. Назвіть Ваш перший літературний твір. (*Оповідання "Циган"*)
14. Якими мовами Ви писали свої твори? (*Українською та російською*)
15. Який жанр з'явився з-під Вашого пера вперше в Україні? (*Соціально-історичний роман, це – роман "Чорна Рада"*)
16. Чому Вас називали титаном науки та письменства? (*Бо невтомно і, навіть, тяжко працював*)
17. Хто є автором висловлювання: "Світ живе не так, як собі мудрує на самоті душа поета"? (*Я сам*)
18. Хто з друзів звернувся до Вас зі словами: "Добре, дуже добре ти зробив, що надрукував "Чорну раду", по-нашому...". (*Т. Г. Шевченко*)
19. В ім'я чого Ви працювали? (*В ім'я кращого майбутнього свого народу*)
20. Які ваші роботи засвідчили світові власне національне обличчя української культури? (*Перший український фонетичний правопис, так звана "кулішівка", а також буквар і читанка "Грамотка"*).

Журі підбиває результати конкурсів і нагороджує переможців.

Ведуча: Найбільша любов П. Куліша – Україна: задля неї він жив і невтомно й жертовно працював. Саме про це говорить і один із його псевдонімів – Ратай, тобто селянин-трудівник, бо сам він походив із селянського роду і всі свої сили віддав для того, щоб просвітити "сірому темну", "бурлаків з довгими чубами". Для нас Куліш – це пам'ятка людського духу, тож будьмо гідними його слова, адже це він заповідав нам: "Зерно, посаджене в народну душу ... воно колись пустить корінь незримо і виявить могутню красу на сонці...".

При підготовці заходів за творчістю П. Куліша, можна зацікавити дітей інформацією про цікаві факти з життя письменника, запропонувати їм переглянути відео презентацію уривку з твору П. Куліша "Циган", використавши посилання <https://view.genial.ly/5d47ff405cc73c0f4a9e0321/learning-experience-challenges-interaktivna-viktorina>.

Доречним буде також запропонувати дітям розгадати кросворд за творчістю П. Куліша, позмагатись у розгадуванні питань інтерактивних вікторин, гри-шифру та криптограми, представлених нижче.

Кросворд "Чи знаєте ви?"

1. Прізвисько сина полковника Шрама. (*Шраменко*)
2. Персонаж роману "Чорна рада" (*Черевань*)
3. Назва поезії П. Куліша, з якої взято рядки: "До мене Муза, в образі любові
Од берегів Дніпрових прибуває
І пишними нетязі-козакові
Картинами хатину закрашає...".
(*"Одвідини"*)
4. Освічена наукою козачка з драми П. Куліша "Петро Сагайдачний" (*Случаїха*)
5. Український поет-романтик ХІХ сторіччя. (*Петренко*)
6. Літературний псевдонім дружини Куліша. (*Барвінок*)
7. Назва поетичної збірки Куліша. (*"Досвітки"*)
8. Чиї це слова? "...Де єси під люту хуртовину, як я блукаю тут посеред ям та скель" (*Флоренсо*)

По діагоналі має вийти прізвище близького друга П. Куліша – Т. Шевченка.

Ш	Р	А	М	Е	Н	К	О
Ч	Е	Р	Е	В	А	Н	Ь
О	Д	В	І	Д	И	Н	И
С	Л	У	Ч	а	Ї	Х	А
П	Е	Т	Р	Е	Н	К	О
Б	А	Р	В	І	Н	О	К
Д	о	С	В	І	Т	К	И
Ф	Л	О	Р	е	Н	С	О

Інтелект-вікторина "Книжкова полиця"

Читачам пропонується вписати в клітинки прізвища письменників, книги яких стоять на полиці. Якщо зробити все правильно, то у виділеному рядку можна буде прочитати назву поетичної збірки П. Куліша. (*Книги мають бути загорнуті у папір, на якому буде зазначена лише його назва*).

1. "Спектакль" (*В. Дрозд*)
2. "Собор" (*О.*
3. "Хліб і сіль" (*М.*
4. "Маруся"
5. "Жовтий князь" (*В.*
6. "Зачарована"
7. "Тигролови" (*І.*
8. Відповідь у виділеному рядку: "Досвітки"
5. "Дикий ангел" (*О. Коломієць*)
- Гончар)
- Стельмах)
- Чурай" (*Л. Костенко*)
- Барка)
- Десна" (*О. Довженко*)
- Багрянний)

							8Б
							А
				5К			Г
				О			Р
				Л		7Б	А
				О		А	Я
		3К	4Д	О			Н
	2Г	О	О	М	6С	Р	Н
1Д	О	С	В	І	Т	К	И
Р	Н	Т	Ж	Є	Е	А	Й
О	Ч	Е	Е	Ц	Л		
З	А	Н	Н	26 Б	Ь		
Д	Р	К	К		М		
		О	О		А		
					Х		

Гра-шифр "Таємнича грамота"

Бібліотекар пропонує дітям потрібно уважно роздивись Грамоту і за допомогою наданого їм ключа-шифру спробувати прочитати рядки з твору, а також вказати автора, назву твору та персонажа, якому належать ці слова.

1-1;1-2 \ 2-2;1-4;1-6;1-7;2-1 \
1-4;1-1;2-2;1-3;3-1;2-1;2-2;1-8 \
2-7;1-2;1-4;2-1;3-2;2-3;2-7 ,\
1-7;2-1;2-6;3-6; 2-7;3-8; 1-6 \ 2-5; 1-6; 2-3; 2-4 \
2-4 \ 1-5;2-4;2-2;2-1 , \ 2-6 \ 1-4;2-1;2-3;1-8 . \
1-3;1-7;2-3;1-3;3-1;1-8;2-2;3-7;3-5;1-1 \
1-1;1-2;1-3 \ 1-3;1-4;1-5;1-1 \
3-4;2-3;1-3;3-5;2-2;3-7 \ 2-5;1-3;1-1. \ 2-3;2-1 \
1-2;1-3;2-3;1-1, \ 2-3;2-1 \ 1-2;1-3;2-3;1-1 ! \
2-3;2-4;3-3;1-3;2-8;1-3 \
2-8;2-1;1-1;2-2;1-8;3-5;3-7

Відповідь: "Як треба рятувати Україну, байдуже мені і літа, й роки. Обновиться, яко орля, юність моя. На коня, на коня! Нічого гаятися!" (Роман П. Куліша "Чорна рада". Слова належать полковнику Шраму).

Ключ-шифр до гри

	-1	-2	-3	-4	-5	-6	-7	-8
1	Я	К	О	Р	Л	Е	Б	И
2	А	Т	Н	І	М	Й	У	Г
3	В	Ї	Ч	Ю	С	Д	Ь	Ж

Криптограма

У криптограмі зашифровані слова одного з героїв твору П. Куліша. Щоб отримати їх, дітям потрібно відгадати загадку і отримати ключ до криптограми. Кожна цифра відповідає порядковому номеру букви в українському алфавіті. Розшифрувавши криптограму, діти мають назвати ім'я героя та вказати назву твору.

Загадка: Коли хочеш ти читати,

А коли мене не знаєш,

То повинен мене знати,

То нічого не вчитасш. (Абетка)

20	21	19	22	16	1	3	24	6	24	17	1	8	16	11	27	1	21	,	
1	18	7	20	21	19	23	7	,	30	19	2	27	12	16	1	2	24	16	1
4	19	16	19	3	1	18	1	20	16	7	28	1	26	.	18	7			
22	33	19	4	19	6	18	12	,	6	1	15	10	1	3	23	21	1		
20	19	16	32	9	7	3	19	18	1	,	32	15	19	6	3	12	23	21	24
18	1	22	23	7	20	24	23	21	1	3	1	;	1	22	16	1	3	1	
18	12	15	19	16	11	18	7	3	17	21	7	,	18	7					
20	19	16	32	9	7	,	16	11	27	1	21	22	23	3	19				
15	19	10	1	27	33	15	7	3	22	32	15	19	17	24					
21	19	10	15	1	9	7	!												

Відповідь: "Про славу думає лицар, а не про те, щоб ціла була голова на плечах. Не сьогодні, дак завтра поляже вона, як од вітру на степу трава: а слава ніколи не вмере, не поляже, лицарство козацьке всякому розкаже!" (Кирило Тур, роман "Чорна рада".

Літературне лото "З якого твору ці рядки?"

Діти отримують картки з вписаними в них уривками з творів П. Куліша та назвами творів. Завдання – правильно поєднати картки.

1. ...Святе слово-рідна мати: Вища, богові миліша –
Єсть іще святиня Рідна Вкраїна. ("Святиня")
2. ...Велика Україно тобі, Оленко, уві сні присниться з усіма муками людськими од Наливайка та аж до того часу, як ти в селі з Ігнатовою матусею плакала... ("Дівоче серце")
3. ...Схаменуться, стрепенуться Рідне слово, рідний розум, –
Стуманілі люди: Рідна й правда буде... ("Рідне слово")
4. ...Весело й тяжко нам згадувати тебе, старий наш діду Києве! Бо й велика слава не раз тебе осіяла, і великії злигодні на тебе з усіх боків збирались... Скільки-то князів, лицарства і гетьманів добуло, воюючи за тебе, слави ... ("Чорна рада")
5. ...Кобзо! Ти наша одрада єдина Поки дождеться живої весни,
Поки із мертвих воскресне Вкраїна, Ти нам про нашу тісноту дзвени...
("До кобзи")
6. ...Може, лікаря знайду, що мені все те поприставляє, чого в мене нема. То нічого більше й балакати, – піду!... ("Півпівника")
7. Родився я на Подоллі, – то моя рідна Вкраїна, а се вже мені на старість чужа сторона рідною стала,- шибнула доля куди схотіла. ("Січові гості")
8. ...Воскреснеш, нене, встанеш з домовини, І розіллється слава України
Тебе я словом правди привітаю, По всій вселенній од краю до краю...
("Земляцтво")
9. ...Не забуду я сього, хоч би й сто літ проживу на світі. Ой коли б мені тільки годину побувати в Нурківцях! Показав би я голові, що таке вольний чоловік із Америки... ("Товкач")
10. ... Що захопив єси серед руїни, Жене тебе неволя з України,
Забрав усе великий твій добродій, І з рідним словом тулишся мов злодій...

("До рідного народу")

11. ...Відчиняйте тоді ворота. Аби нам ногу твердо поставити, не пустимо гайдамацтво дальше ширитися. То Залізник із Гонтою робить, нападаючи на людей заможних, те я вчиню, боронячи Корсунщину від гольтіпак... ("Мартин Гак")

12. ...Нехай сміється... Я молитись мушу

За Україну, за народну душу.

Вона в мене і житиме вівіки... ("Байда, князь Вишинецький")

13. ...Гарна, дуже була гарна сотниківна! Знали її по усій Україні, бо в нас на Вкраїні скоро, було, в кого виросте дочка хороша, то вже й знають усюди ... ("Орися")

14. ...Ні вже, куме, не скажи, а як заєць перебіжить дорогу, то вже без халепи не обійдеться. Хоч би в тебе голова була з вінницький казан, а очі з відра, вже як схоче зла личина поглумитися над тобою, – сучий син, що й не зуздриш, відкіль і лихо складеться... ("Сіра кобила")

15. ...Козаки були козаками, дітоньки, – одне слово: скрізь пахло волею; земля була розкішна; риби в воді, звіря в гаях – аби охота ловити; і трави були буйніші; здається, й сонце сіяло краще на святому небові, – далебі, дітки!.. ("Гордовита пара")

Список використаної літератури

Твори письменника:

Куліш, П. Вибрані твори/ П.Куліш. – Харків: Ранок: Веста, 2003.-317с.

Куліш, П.О. Повість про український народ; Моє життя (Жизнь Куліша); Хутірська філософія; віддалена од світу поезія/ П.О.Куліш.- Київ: Український світ,2005.-381 с.

Куліш, П. Поезії /П.Куліш.-Київ: Радянський письменник, 1970.-394 с.

Куліш, П. Чорна Рада: історичний роман/ П. Куліш. - Київ: Велес, 2009.-175 с.

Література про життя і творчість:

Великі українці: Пантелеймон Куліш - фундатор українського відродження: Методичні поради. - Київ, 204.- 27 с.

Дмитренко, М. З генеалогії Пантелеймона Куліша / М. Дмитренко, В. Томозов // Історичний календар-97,- К., 1996.- С. 54-55

Куліш П.О.: [Про його творчість] // Шляхами сподівань: Українська література кінця 18-поч.20 ст. - К.: Грамота, 2003.- С.404

Пантелеймон Куліш від козакофільства до козакофобства // Кралюк, П. Козацька міфологія України: творці та епігони/ П. Кралюк.- Харків: ЛА «Час читати», 2016.- С.253-262

Статті із періодичних видань:

Вертіль, О. До ювілею Пантелеймона Куліша: [Оголошено літературно-художній конкурс «Хай у серце радість ллється»]/О. Вертіль // Урядовий кур'єр. - 2019.- №52.- С.16

Деякі риси світогляду й творчого методу Пантелеймона Куліша/ Українська мова та література. - 2013-№14.- С. 38-40

Зарівчак, Р. Вагомий внесок до кулішознавства/Р.Зарівчак// Всесвіт.-2018.- №3-4.- С.307-313

Камінчук, О. Поезія Пантелеймона Куліша 80-90-х р.р. 19 ст.: художня традиція і нові естетичні тенденції доби/ О.Калінчук// Дивослово.- 2010.-№1.- С.51-54
Лісовий, І. Трансформація поглядів П.Куліша: від федералізму до монархізму/ І. Лісовий// Історія в рідній школі. - 2016.-№7-8.- С.50-53
Луняк, Є. Гарячий Куліш / С. Луняк //Історія в рідній школі.-2018.- №9-10.- С.40-43
Савченко, С. Подвижник української ідеї/ С. Савченко// Дати і події,- 2019.- №2.- С.26-30
Перший український історичний роман: [Про роман «Чорна Рада» П.Куліша]/Шкільна бібліотека. - 2018.- №5.- С.77-80

Комунальний заклад "Запорізька обласна
бібліотека для дітей "Юний читач"
Запорізької обласної ради

69006
м. Запоріжжя,
вул. В. Лобановського, 14

Телефони: (061) 236-85-62
236-85-63
236-86-27

236-86-49

Факс: (061) 236-85-62

Електронна пошта: zobd@ukr.net

Сайт: www.zobd.zp.ua